

Alexandru Dărăban

„Revenirea” la Ortodoxie în zona Năsăudului

„The return” to Orthodoxy in the area of Năsăud

Alexandru Dărăban

The year of 1948, representing „the return” of the Greek Catholic Church within the Eastern Orthodox Church, mainly due to political pressures made by the Communists, was and is still a sensitive issue and a topic insufficiently capitalized by historiographic research. On the basis of documents from the archives of the Romanian Orthodox Archdiocese of Vad, Feleac and Cluj-Napoca, but also from published sources, the article describes this „phase of return”, in one of the areas of Transylvania, namely Bistrița-Năsăud county. Although author is an orthodox theologian, the article’s aim is to reveal the historical truth, without any myths and exaggerations.

Key words: Greek-Catholic Church, protopope, Gheorghe Zagrai.

Studierea raporturilor dintre Biserică și Stat în perioada postbelică și a dimensiunilor represiunii îndreptate împotriva clerului este o întreprindere dificilă, având în vedere numeroasele obstacole cu care se confruntă cercetătorul în tentativa de a ajunge la documente relevante.

Însă pentru a surprinde cadrul în care au evoluat Bisericile din România după 1945 este aproape obligatoriu și analiza izvoarelor editate, mai ales a principalelor acte normative care au reglementat organizarea și funcționarea cultelor religioase¹.

Bazându-mă pe documente din arhivele clujene și bistrițene, din colecția de periodice a Bibliotecii Universitare „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca voi încerca să ofer o imagine cât mai aproape de adevărul istoric în ceea ce privește mecanismul de funcționare a Statului și Bisericii Ortodoxe Române în relațiile cu Biserica Română Unită.

Într-o primă fază, aceea de tranziție către un regim totalitar (1944-1948), fie că a fost vorba de Gheorghe Gheorghiu Dej, Vasile Luca, Emil Bodnăraș, Petre Constantinescu-Iași, Petru Groza, cu toții au avut un rol însemnat în privința politicii religioase².

¹ Raport final – Comisia Prezidențială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, editori Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrinu, Cristian Vasile, București, Editura Humanitas, 2007, p. 258.

² *Ibidem*, p. 260.

„The return” to Orthodoxy in the area of Năsăud, *Astra
Salvensis*, 2, p. 12-17.

Odată cu întronizarea patriarhului Iustinian Marina s-a început colaborarea cu guvernanții comuniști pentru lichidarea Bisericii Române Unite. Încă înainte de a deveni locotenent de patriarh, la 8 februarie 1948, Iustinian afirma că „revenirea” la ortodoxie a greco-catolicilor din Ucraina este o faptă care „îi onorează” și adaugă că „noi, românii, simțim un mare regret că asemenea gest n-a fost făcut de clerul și poporul Bisericii Unite din Ardeal nici după Unirea din 1918 și nici după Unirea din 1944, deși Unirea lor cu Roma s-a făcut cu o sută de ani mai târziu. Sunt în așteptarea trezirii patriotismului lor – cel pentru dreapta pildă dată de sora lor într-o Unire cu Roma, fosta Biserică Unită din Ucraina”³.

Autoritățile au încercat în zadar să convingă măcar un prelat greco-catolic să accepte „revenirea” la ortodoxie. Un document de arhivă sugerează că, la finele lunii ianuarie 1948, episcopul greco-catolic Iuliu Hossu a fost chemat la București unde i s-a propus să fie numit patriarh al Bisericii Ortodoxe Române dacă va trece mai întâi la ortodoxie⁴.

După o întâlnire cu Stanciu Stoian, ministrul cultelor, derulată la 20 septembrie 1948, a doua zi dr. Petru Groza l-a întrebat surâzând: „Vrei să fii mitropolit la Iași ?” (bineînțeles, ortodox, care era vacant). Atunci episcopul greco-catolic Iuliu Hossu i-a răspuns: „D-le prim-ministru, credința noastră este viața noastră”⁵.

La date de 6 iunie 1948 ÎPS Iustinian, în cuvântarea rostită cu prilejul instalării în scaunul de patriarh, a adresat credincioșilor greco-catolici, clerici și mireni, o chemare stăruitoare de părinte iubitor, îndemnându-i ca să rupă pecetea uniației cu Roma papală și să se întoarcă la sânul Bisericii mame⁶.

De asemenea ÎPS Mitropolit Nicolae al Ardealului, în ziua de 15 mai 1948, pe Câmpia Libertății, cu prilejul sărbătoririi centenarului revoluției ardeleni de la 1848, făcuse un călduros apel către clerul și

³ Cristina Vasile, *Biserica Ortodoxă Română în primul deceniu comunist*, București, Editura Curtea Veche, 2005, p. 203 apud Iustinian Marina, *Apostolat social. Pilde și îndemnuri pentru cler*, Ediția a II-a, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune a Bisericii Ortodoxe Române, București, 1949, p. 113.

⁴ *Ibidem*, p. 205.

⁵ *Ibidem*, pp. 205-206 apud Iuliu Hossu, *Credința noastră este viața noastră. Memoriile cardinalului Iuliu Hossu*, ediție îngrijită de Silviu Augustin Prunduș, Cluj-Napoca, Casa de Editură Viața Creștină, 2003, p. 81.

⁶ Gheorghe I. Moisescu, *Întregirea Bisericii românești din Transilvania*, în „Biserica Ortodoxă Română”, București, Anul LXVI (1948), nr. 9-10, septembrie-octombrie, p. 413.

poporul greco-catolic din Transilvania, de a reveni la sânul Bisericii Ortodoxe⁷.

Decretul nr. 177 din 4 august 1948, în fapt noua Lege a cultelor, împrumuta formulări și concepte din legislația sovietică. Acest decret pleca de la prezumția de vinovăție a tuturor cultelor, deși garanta formal libertatea de conștiință și libertatea religioasă de pe tot cuprinsul Republicii Populare Române⁸. În prealabil la data de 2 august 1946 s-a emis un decret care prevedea „trecerea în proprietatea Statului a bunurilor bisericești, congregațiilor, comunităților sau particularilor ce au servit pentru funcționarea și întreținerea instituțiilor de învățământ general, tehnic sau profesional”⁹. Din județul Năsăud au trecut în proprietatea Statului: Școala romano-catolică din Rodna, Liceul Teoretic „George Coșbuc” al Fondurilor Grănicerești din Năsăud, Școala normală mixtă a acelorași Fonduri, Școala primară confesională a cultului adventist Năsăud ș.a.¹⁰.

În ziua de 1 octombrie s-au adunat la Cluj, în sala liceului „G. Barițiu”, 38 de protopopi și preoți delegați ai clerului și poporului greco-catolic de pe tot întinsul Ardealului, Banatului, Crișanei și Maramureșului, spre a cerceta în sobor duhovnicesc, această „stare dureroasă a sufletului ardelean, care de două veacuri și jumătate trăiește în dezbinare duhovnicească”¹¹.

S-a format biroul, s-au citit și verificat împuternicirile celor 38 de delegați din 22 de județe, precum și adeziunile date de cei 430 de canonici, protopopi și preoți pentru întoarcerea lor la Biserica Ortodoxă și ruperea legăturilor de orice fel cu Roma papală¹².

Primul care a luat cuvântul a fost protopopul Traian Belășcu. Din partea delegaților a luat cuvântul Protopopul Sabin Truția. Cel din urmă a vorbit preotul George Zagrai, îndrumând pe delegați ca să primească și să iscălească „Apelul” și „Proclamația” făcute în numele celor 430 de preoți prin care se cere revenirea tuturor clericilor și credincioșilor greco-catolici în sânul Bisericii Ortodoxe Române¹³.

După iscălirea acestor două documente istorice, s-a propus delegaților (aceștia au aprobat) ca protopopii și preoții prezenți la această adunare să plece împreună la București spre a se înfățișa Sinodului și Patriarhului Iustinian „Proclamația de revenire în sânul

⁷ *Ibidem*, p. 414.

⁸ *Monitorul Oficial*, partea I, nr. 177/4 ianuarie 1948, anul CXVI, p. 6392.

⁹ *Ibidem*, p. 6324.

¹⁰ *Ibidem*, p. 6337.

¹¹ *Ibidem*, pp. 414-415.

¹² *Ibidem*, p. 415.

¹³ *Ibidem*, p. 420.

„The return” to Orthodoxy in the area of Năsăud, *Astra Salvensis*, 2, p. 12-17.

Bisericii Ortodoxe Române. Delegația de la Cluj a sosit la București în după-amiaza zilei de sâmbătă 2 octombrie 1948¹⁴.

Duminică 3 octombrie s-a ținut o slujbă la Biserica „Sfântul Spiridon Nou”, în care s-a citit „Actul sinodal” de „revenire” în sânul Bisericii Ortodoxe Române.

La data de 11 octombrie Episcopia Ortodoxă din Cluj a transmis o circulară tuturor protopopilor în care se dispunea:

- în toate bisericile din cuprinsul eparhiei se vor face în cea mai apropiată Duminică, după Sfânta Liturghie, slujbe de mulțumită lui Dumnezeu pentru bucuria reîntregirii bisericii strămoșești. Cu acest prilej preoții vor tâlcui poporului credincios însemnătatea praznicului bisericesc și național și vor citi „Declarația” și „Apelul” fraților preoți uniți reveniți la Ortodoxie;

- frații preoți trecuți vor rămâne în subordinea protopopului lor;

- în ceea ce privește trecerea, ea se poate face la primăria locală, atât individual cât și colectiv. În amândouă cazurile credincioșii majori vor semna cu mâna lor declarația de trecere;

- toți cei ce vor mai avea nevoie de vreo lămurire în privința aceasta, o vor cere de la Episcopie¹⁵.

La data de 13 octombrie se mai trimite către protopopiate, ca și completare la circulara de mai sus, o adresă prin care se cerea a se trimite de urgență tabloul fraților preoți care au trecut de curând la biserica ortodoxă. De asemenea se specifica că „ne veți arăta, pe parohii, și numărul lor total din parohie”¹⁶.

În data de 14 octombrie 1948, li se atrăgea atenția că existau cazuri în care credincioșii parohiilor greco-catolice treceau la greco-catolici, iar preoții lor rămâneau uniți. În aceste cazuri, episcopia cerea să se ia măsuri imediate să nu rămână nicio Duminică fără Sfânta Slujbă și fără îngrijirea sufletească necesară¹⁷.

La data de 15 octombrie 1948, Episcopia din Cluj trimite o notă telefonică tuturor protopopilor din capitalele de județ să ia legătură cu prefectii și cu „Comitetul Județean pentru Reîntregirea Bisericii” pentru a aplica și a raporta de urgență:

- numele protopopilor și preoților reveniți la biserica strămoșească;

- numele parohiilor în care au trecut numai enoriașii, cu procentul trecerilor;

¹⁴ *Ibidem*, pp. 424-425.

¹⁵ Arhiva Arhiepiscopiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului și Clujului,(AAORVFC), *Documentul nr. 4610/11* octombrie 1948.

¹⁶ *Ibidem*, Documentul din 13 octombrie 1948.

¹⁷ *Ibidem*, Documentul din 14 octombrie 1948.

Alexandru Dărăban

- protopopii, preoții și parohiile trecute să facă raport la Episcopie și Ministerul Cultelor;

- să se facă formele legale pentru trecerea atât a persoanelor la ofițerul stării civile, cât și a averii prin proces verbal de preluare și predare;

- pe duminică 17 octombrie a.c. să aibă fiecare parohie trecută slujitor, în cazul că nu a trecut preotul. Dacă a trecut și protopopul sau preotul acesta rămâne în toate drepturile unui slujitor ortodox, raportându-se spre a-i face confirmare;

- unde va fi necesar se va raporta telefonic spre a cunoaște situația imediată, având nevoie să cunoaștem toate datele până la 21 octombrie a.c.,

- pe date de 21 octombrie a.c. va fi adunarea de la Alba-Iulia pentru reîntregirea Bisericii, unde vor trebui să participe delegați din fiecare parohie, de preferință preotul și un mirean. Pot merge toți doritorii având reducere 50% pe CFR¹⁸.

La data de 16 octombrie 1948 Episcopia Ortodoxă Română din Cluj făcea cunoscută prima listă a protopopilor și preoților greco-catolici de pe teritoriul acestei eparhii care au trecut la ortodoxie. Din județul Năsăud au trecut: George Zagrai-Bistrița Bârgăului, Bârsan Ioan-Lechința, Iudean Ioan-Vermeș, Valer Henciu-Telciu I, Emil Demian-Coșbuc, Ioan Seplecan-profesor Năsăud, Oltean Victor-Șieut ș.a.¹⁹.

La nivelul județului nostru s-a format „Comisiunea județeană de unificare a Bisericilor românești”. S-a întocmit un tablou cu preoții greco-catolici din județul Năsăud care au revenit la ortodoxie până la 1 decembrie 1948, când s-au încheiat lucrările unificării. Amintim aici pe: Zagrai George-Bistrița Bârgăului, Damian Emil-Coșbuc, Seplecan Ioan-profesor Năsăud, Ștefănuțiu Emil-profesor Năsăud, Buta Nechifor-Lunca, Coruț Titus-Ilva Mare I, Bolog Ioan-Ilva Mare II, Chitul Iacob-Năsăud II, Irini Emil-Rebrișoara I, Mihalca Ioan- Rebrișoara II, Tofan Petru-Nepos, Andresi Virgil-Sângeorz Băi II, Zagrai Petre-Mititei, Moraru Iuliu-Salva, Bulbuc Ovidiu-Măgura Ilvei, Rusu Bazil-Ilva Mică, Buzilă Traian-Feldru, Ilieșiu Ioan-Poiana Ilvei, Vălean Gavril-Gersa, Coruț Ioan-învățător Maieru, Scridon Ioan-Mocod, Mureșan Ștefan-Rebra, Iuliu Pop-Maieru, Ciocârlă Emil-Parva ș.a.

Totodată s-a întocmit și un tablou cu preoții greco-catolici din județul Năsăud care au refuzat semnarea pentru unificare până la 1 decembrie când s-au încheiat lucrările unificării. În acest tablou îi regăsim pe: Sângeorzan Ioan-Bistrița, Buzilă Traian-Feldru (îl regăsim și la cei trecuți, probabil din oficiu, s.n.), Sângeorzan Lazăr-Ilva Mare,

¹⁸ *Ibidem*, Documentele nr. 4766 și 4767 din 15 octombrie 1948.

¹⁹ *Renașterea*, Anul XXVI; Cluj, nr. 41-42, 16 octombrie 1948, p. 4.

„The return” to Orthodoxy in the area of Năsăud, *Astra Salvensis*, 2, p. 12-17.

Sângeorzan Ioan-Rodna, Timiș Simion-Rodna, Buga Antoniu-Sângeorzan Băi, Pop Gavrilă-Șanț, Chita Liviu-Runcul Salvei, Pop Simion-vicar Năsăud, Pop Grigore-Telciu, Mititean Vasile-Nimigea de Jos²⁰.

Această comisie, prezidată de Octavian Cosmuța și având secretar pe profesorul Nicolae Mute, a mai întocmit o situație cu reîntregirea din județul Năsăud de la începutul campaniei de unificare și până la data de 1 decembrie 1948 când s-au încheiat lucrările unificării, situație făcută în trei etape, după cum urmează:

1. XI. 1948: - 92 parohii existente, 52 trecute, procent 56%;
 - 7 filii existente, 7 trecute, procent 100%;
 - 93 preoți existenți, 68 trecuți, procent 75%;
 - 112.786 credincioși existenți, 54.393 trecuți,

procent 49%.

21. XI. 1948: - 92 parohii existente, 64 trecute, procent 69 %;
 - 7 filii existente, 7 trecute, procent 100 %;
 - 93 preoți, 74 trecuți, procent 79 %;
 - 112.786 credincioși, 68.200 trecuți, procent 61

%.

28. XI. 1948: - 92 parohii, 88 trecute, procent 95 %;
 - 7 filii, 7 trecute, procent 100 %;
 - 93 preoți, 82 trecuți, procent 89 %;
 - 112.786 credincioși, 103.825 trecuți, procent 93

%²¹.

Așa s-a petrecut, pe scurt, „revenirea” la ortodocși a greco-catolicilor. Ce-i drept, a existat, după cum am arătat, și presiune din partea aparatului de stat, iar Biserica Ortodoxă Română a avut și ea partea ei de vină (ce constă în complicitatea pe care a avut-o cu statul²²), în desființarea unei Biserici surori, Rămâne de cercetat dacă, peste ani, judecând retrospectiv, patriarhul Iustinian i-ar fi spus într-adevăr istoricului Ion Dumotru-Snagov: „Am făcut o mare prostie prin acceptarea desființării Bisericii Greco-Catolice”²³.

²⁰ AAORVFC, Documentul nr. 46/1948.

²¹ *Ibidem*, Documentul nr. 45 din 1 decembrie 1948 întocmit la Bistrița.

²² Cf. Iuliu Hossu, *Credința noastră este viața noastră*, Editura Viața Creștină, Cluj-Napoca, 2005, p. 65.

²³ Cristian Vasile, *op. cit.*, p. 206, conform relatării ÎPS Nicolae Corneanu în cadrul emisiunii „Idei în libertate”, TVR Cultural, 26 februarie 2004 (realizator H-R. Patapievic).